

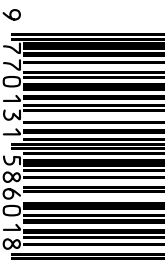
EESTI LOODUS

Looduskaitse ja sõda: kaotab loodus

Kaitsevæe ökojalajalg
800 aastat Taani kivilinnuse rajamisest Saaremaale
Maakaitse tuhandeaastane perspektiiv

ISSN 0131-5862 (trükk)
ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)

9 770131 586018

73. aastakäik Nr 9, september 2022

www.eestiloodus.ee

- 2 Toimetaja veerg: Juhan Javois**
- 3 Sõnumid**
- 12 EL küsib: vastavad Miina Krabbi ja Rain Arumäe**
- 14 Kuu looduses: Kuivus on toonud varase sügise märgid. Piret Pappel**
- 16 Ukraina sõja keskkonnamõjud**
- 18 Militaarsed jäljed Eesti maastikel**
- 20 Sõda ja looduskaitse**
Aleksi Lotman lõpetab oma ülevaate sõdade ja loodus(kaits)e suhetest optimistlikult: meil on siiski lootust!
- 26 Millal lõpeb sõda?**
Inga Tomson kirjeldab Ukrainas toimuvat loomapaästjate silme läbi
- 28 Kui keskkonnanahoidlik on meie kaitseväge? Kaitsevaldkonna keskkonna- ja kliimapoliitika**
Merilin Kalmaru vaatleb kaitseväge ökoloogilist jalajälge: loodussäästliku tegevuse poolest võib kaitseväge igati eeskujuks tuua
- 32 Sõjategevuse jäljed maastikul: mürsuaukudest võimsate rajatisteni**
Taavi Pae ja Mait Sepp annavad ülevaate meie maastiku militaarjälgedest, alustades juba muistsest vabandusvõitlusest
- 38 800 aastat Taani kivilinnuse rajamisest Saaremaal**
Jaan Laas lisab ajalookäsitluse uue tõlgenduse lühiajaliseks jäänud kivilinnuse kohta; nii vana ajaloo tõlgendamisel on kindlasti abi ka praegusest Lidari-tehnoloogiast
- 42 Tegutse teadlikult: kuidas ennetada soovimatuid külalisi oma kodus?**
Martin Tikk annab nõu, mismoodi vältida kahjurputukaid: parem hoiame kahjurid kohe eemal, kui kasutame hiljem tõrjekeemiat
- 44 Intervjuu: Vajame maakaitse tuhandeaastast perspektiivi**
Taluniku ja väikeettevõtja Priit-Kalev Partsiga vestelnud Juhan Javois

- 52 Abiks õpetajale: Hea loodusfilm kõnetab ja jääb meelde**
- 54 Rajakaamera lood: Mättaelanikud Rajakaameraga kuuse juurestikumätta juures**
Arne Ader jagab pildis ja sõnas tähelepanekuid tormis maha heidetud kuuse juurestiku kohta – mitmekesius paistab piltidelt silma
- 58 Poster: Mati Rahu**
- 60 Üks Eesti paigake: Uus-Tänassilma ehk Uusna põllumustrid püsivad**
Juhani Püttsepp viib lugeja seekord Viljandimaale, Tartu ülikooli kunagise rektori Henrik Koppeli sünnipaika
- 62 Sada rida Eesti loodusest: Püsimetsaigatsus. Anneli Palo**
- 64 Suurte roheliste õitega puud Maaritsa ja Järvseljal**
Alar Läänelaid, Heino Kasesalu ja Urmas Roht tutvustavad meil edukalt kasvavat eksootilist teravalehist magnooliat – maailmas peetakse teda tähtsaks taimeks
- 68 Metsast ja põllult: Päevalille sugulane maapirn kasvab nagu kartul**
Triin Nõu vaatleb kaunist korvõielist, kes on tuntud eelkõige rohke inuliinisisalduse poolest
- 70 Hilised ja varased öökülmad: milliseid muutusi näitavad ilmastikuandmed?**
Mait Sepp nendib, et öökülmaohu vähenemise tõttu võivad meil sageneda ka mitmed taimehaigused ja -kahjurid
- 74 Panin tähele: randtiirude kuramaaz**
- 76 Raamatud**
- 77 In memoriam: Alo Vanatoa, Ülo Sõstra**
- 78 Mikroskoop**
- 79 Ristsõna**
- 80 Ajalugu, sünnipäevad**

Foto: Sven Začek

Foto: Arne Ader / loodusemees.ee

Foto: Karl Adami

Foto: Mati Rahu

Kui tahad rahu, valmistu ... rahuks?

Ei tea, kas hakkab vanaks jääma. Minu noorusajal oli „tsensuur“ ühemõtteliselt söimusõna. Aga seekordse numbri intervjueritav Priit-Kalev Parts löi vestluse nii kõva pauguga lahti, et esiti mõtlesin küll: see jutt avaldada ei kõlba, otsin mingi viisaka võimaluse see kalevi alla sokutada. Nii nagu kõster filmis „Kevade“: „Ei ... ei ... vaadake ... see ei lähe kohe mitte!“

Mida hea Priit siis räägib, millise alasti kuninga poole näppu viibutab? Intervjuu täisversiooni saab lugeda veebist (vt linki lk 39), selle esimesed laused kõlavad: „Mida tuleks Eestis looduskaitse ja riigikaitse vallas teha? Lühikeses taktikalises plaanis: tormiline lahtihaakimine kõigest, mis mingilgi moel toidab sõjatööstuskompleksi“.

Ja seda just nüüd, kui oleme saanud Ukrainast niivõrd võika õppetunni, et ainumõeldav kaitse Venemaa vastu on võimalikult tõhus relvastus! Ei aita majandussanktsioonid ega inglite laul. Ammugi mitte kooris ega ühekaupa hurjutamine, millega mugav lääs tragikoomilise järjekindlusega püüab läbi ajada, lenneldes nagu liblikas lõputult vastu aknaklaasi. Vist oli see välisminister Dmõtro Kuleba, kes otsesõnu selgitas: Ukrainal on läänele kolm palvet – relvad, relvad ja veel kord relvad. „Relvad“ on alates 24. veebruarist see ainuke kindel lausumissõna meilgi Eestis, kui ka kõik muud sõnad muutuvad aasta-aastalt ebakindlaks.

Looduses on samamoodi, võidu- relvastumine igal sammul. Kilbid, soomused, okkad, astlad, kojad, mürgid, kosmiliselt keerukas immuunsüsteem – see kõik on paraku väga kulukas, muidu oleks lihtne katki hammustada. Hirvepullid röögivad konkurendiga vastakuti, kiskjad välgutavad kihvu ja too, kes veidigi jõue-

Foto: erakogu

tum, „tõmmaku heaga uttu“. Okasteta „lihakehad“ pistetakse kohe nahka – või peavad nad olema üliväledad, külvama oma järglased enne, kui vaenlane nad üles leiab (nn r-strateegia).

Öeldakse: kui tahad rahu, valmistu sõjaks. Mahatma Gandhi olevat kunagi tagantjärele pakkunud, et kui juudid tahtnuks vältida holokausti, võinuks nad korraldada suurejoonelise kollektiivse suitsiidi: see oleks fašistid nii pahviks lõonud, et pühkinuks mõrvamõtted peast. George Orwell arvanud seepeale, et Gandhi meetodid toimisiid küll kergelt seniilse rüütliina käituvat briti koloniaalvõimu vastu, aga jääksid jänni täisjõus totalitaarse kiskjarežiimiga, kus opendid lihtsalt „haihtuvad“.

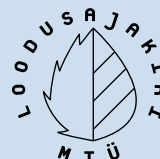
Kaldun Orwelliga nõustuma. Kärbes võib pidada sütitava kõne kõiki loomi ähvardavast kliimamuutusest, aga pääsuke napsab ta enne kõhtu, kui ise arugi saab. Liha ju!

Ent õnneks ei pidanudki Priit-Kalev silmas eestlaste kangelasliku ühissuitsiidi Vene karu rutiinse hommikueine läbi. „Eesti riik peaks panustama tsiviilvastupanusse, kohe suurelt [---]. Kui palju võimsam võiks olla tsiviilvastupanu „tulejõud“, kui seda arendataks ja harjutataks rahu ajal, professionaalselt ja massiliselt.“ Ahhaa, ikkagi okkad ja soomused, aga lihtsalt keskkonnasäästlikul moel. Kuidas täpsemalt? Seda peab teadus nüüd kibekiiresti – niikaua kui ära kurnatud loodus meile teadusenimelist luksust veel võimaldab – uurima hakkama.

Lihtsalt kohutav, kui kärmelt tuleb inimesel tänapäeval ümber õppida! Nagu Priit intervjuus ütleb: elame kestlikkusejärgses maailmas.

EESTI LOODUS

73. aastakäik Nr 9, september 2022

Toimetuse aadress: Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post eestiloodus@loodusajakiri.eePeatoimetaja **Toomas Kukk**
742 1143, toomas.kukk@loodusajakiri.eeToimetaja **Juhan Javois**
juhan.javois@loodusajakiri.eeToimetaja **Katre Palo**
katre.palo@loodusajakiri.eeToimetaja **Piret Pappel**
piret.pappel@loodusajakiri.eeKeeletoimetaja **Monika Salo**
monika.salo@loodusajakiri.eeKüljendaja **Raul Kask**
raul@ww.ee**Väljaandja: MTÜ Loodusajakiri**Veski 4, 51005 Tartu, 610 4105
www.loodusajakiri.ee
www.facebook.com/eestiloodusTegevjuht, reklaam: **Riho Kinks**
508 6690, riho.kinks@loodusajakiri.eeTurundusjuht: **Mariliis Kesküla**
501 0119, mariliis@loodusajakiri.eeTellimine: www.tellimine.ee/loodusajakirjad
617 7717, tellimine@expresspost.ee

Ajakiri ilmub keskkonnainvesteeringute keskuse toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2022

Summaries of some articles can be found at
our web site www.eestiloodus.eeTrükikoode
4041 0820

PEFC sertifitseeritud

Käesolev toode on pärit säästvalt majandatud metsast ja kontrollitud allikatest

PEFC
PEFC/19-3-3

www.pefc.ee

Trükitud trükikojas Printall

